

Dorota Szmidt

Proces wspomagania
w odniesieniu do kształtowania
umiejętności uczenia się
– porównanie działań
w dwóch szkołach podstawowych

Tekst: **Dorota Szmidt**

Nauczycielka, doradca metodyczny, autorka programów i materiałów szkoleniowych dla nauczycieli, współautorka publikacji w ramach współpracy z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji, wieloletnia redaktorka biuletynu promującego m.in. przedsięwzięcia ośrodków doskonalenia, szkół, przedszkoli i nauczycieli; realizatorka projektów w zakresie systemu wspomagania placówek oświatowych.

Konsultacja merytoryczna:

Katarzyna Leśniewska

Redakcja i korekta:

Małgorzata Skibińska

Projekt okładki:

Barbara Jechalska

Redakcja techniczna i skład:

Małgorzata Skibińska

Warszawa 2018

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji

Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC-BY-NC)

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel.22 345 37 00

www.ore.edu.pl

Spis treści

Wstęp	4
Na czym się skoncentrować?	4
Zaplanujmy działania	6
Do dzieła – o nabywaniu umiejętności	7
Efekty przedsięwzięć	8
Czas na refleksje	8

Wstęp

Kształtowanie umiejętności uczenia się jest jednym z priorytetowych zadań szkoły XXI wieku. Uczniowie młodszy i starsi codziennie są obligowani do przyswajania wiadomości z różnych dziedzin i źródeł, a wobec natłoku informacji muszą radzić sobie z ich selekcjonowaniem, syntezą bądź wartościowaniem. Wymaga to opanowania pewnych technik, które powinny być prezentowane i wdrażane właśnie w szkole. Wspomnieć należałoby przy tym o dających się zaobserwować problemach emocjonalnych dzieci i młodzieży związanych z szeroko pojętym stresem szkolnym lub stanem frustracji wobec konieczności sprostania wielu wyzwań. Stąd współczesny nauczyciel wydaje się zobowiązany do wykazywania się również nieustannie aktualizowanymi umiejętnościami i wiedzą w zakresie metodyki nauczania, dydaktyki lub psychologii. Należy przecież wspomagać uczniów o zróżnicowanych potrzebach i możliwościach edukacyjnych w pokonywaniu ewentualnych trudności, głównie motywując ich do nauki.

Z podobnymi zagadnieniami spotkałam się, realizując zadania szkolnego organizatora rozwoju edukacji (SORE) w roku szkolnym 2013/2014. Miałam wówczas możliwość współpracować bliżej z pięcioma szkołami podstawowymi i przedszkolem publicznym w ramach projektu pilotażowego pod hasłem „Nowa jakość systemu doskonalenia nauczycieli w powiecie polkowickim”, który był współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach EFS. Te działania o charakterze systemowym organizował i prowadził Powiatowy Ośrodek Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego i Doradztwa Metodycznego w Polkowicach¹.

Na czym się skoncentrować?

Zgodnie z założeniami projektu nawiązałam współpracę m.in. ze Szkołą Podstawową nr 3 im. Arkadego Fiedlera w Polkowicach oraz Szkołą Podstawową im. Marii Konopnickiej w Buczyńcu. Do moich obowiązków należało głównie zapoznanie się ze specyfiką potrzeb rozwojowych tych szkół oraz zdiagnozowanie ich wspólnie z dyrekcją i kadrą pedagogiczną obu placówek, a w następstwie zorganizowanie szkoleń z udziałem eksperta, także konsultacji grupowych i indywidualnych z SORE.

Zamierzając opisać działania polegające na równoczesnym wspomaganiu szkół w rozwoju kompetencji kluczowych u uczniów, wybrałam właśnie te dwie wymienione wyżej. W trakcie wstępnej diagnozy potrzeb obie placówki skupiły się na temacie oferty nr 3: „Techniki uczenia się i metody motywujące do nauki” – spośród dwudziestu czterech zaproponowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w ramach projektu „System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganiu szkół”². Bardzo interesująco przebiegała

¹ Prezentacja dla szkolnych organizatorów rozwoju edukacji (SORE), „Projekt Nowa jakość systemu doskonalenia nauczycieli w powiecie polkowickim”, oprac. Powiatowy Ośrodek Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego i Doradztwa Metodycznego w Polkowicach, slajd 1.

² <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=4472> [online, dostęp dn. 08.08.2018].

realizacja przedsięwzięć odnoszących się do tego samego modelu działań wspierających w obu placówkach, ponieważ różniły się one specyfiką.

Szkoła Podstawowa nr 3 im. Arkadego Fiedlera w Polkowicach

W okresie wspomagania Szkoły Podstawowej nr 3 w Polkowicach liczyła ona 26 oddziałów klas I–VI oraz trzy oddziały przedszkolne, a liczba uczniów wynosiła 658. Oprócz tego w placówce funkcjonował punkt przedszkolny. W odniesieniu do bazy lokalowej szkoły liczba sal odpowiadała liczbie uczniów; znajdowały się w niej trzy pracownie komputerowe z pełnym wyposażeniem pod względem wymogów TIK, świetlica i stołówka. Ponadto niewątpliwą atrakcją placówki był basen.

Jeśli chodzi o kadrę pedagogiczną, pracowało 70 nauczycieli, wśród nich 38 dyplomowanych, 12 mianowanych, a 22 posiadających co najmniej podwójne kwalifikacje.

Dyrekcja i nauczyciele na podstawie systematycznie pozyskiwanych informacji zwrotnych określali szkołę jako nowoczesną, przygotowującą ucznia do podjęcia wyzwań współczesności, stymulującą jego wszechstronny rozwój, oferującą atrakcyjne, aktywne metody nauki. W placówce za priorytety uznawano edukację prozdrowotną, ekologiczną, informatyczną i językową, rozwijanie zainteresowań i uzdolnień uczniów, dbałość o przyjazny klimat oraz atmosferę wzajemnej życzliwości. Za równie istotne uważano zapewnienie dzieciom i młodzieży poczucia bezpieczeństwa i skuteczne przeciwdziałanie szkolnym patologiom. Uczniowie byli motywowani do przyjmowania postaw aktywnych, asertywnych i twórczych, co przejawiało się m.in. w realizowaniu corocznych szkolnych projektów patriotyczno-wychowawczych. Placówka efektywnie współpracowała z rodzicami oraz wieloma instytucjami stanowiącymi jej środowisko lokalne.

Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Buczynie

Szkoła Podstawowa w Buczynie to niewielka placówka wiejska licząca sześć oddziałów klas I–VI, oddział przedszkolny oraz punkt przedszkolny. Uczęszczało do niej 45 dzieci w wieku przedszkolnym i 90 uczniów klas I–VI. W czasie prowadzonych przeze mnie działań jako SORE szkoła mieściła się w dwóch budynkach z łącznikiem, posiadała znajdujące się osobno salę gimnastyczną i kompleks dwóch boisk oraz bieżni, ponadto plac zabaw. Wyposażona była w dwie pracownie komputerowe – stacjonarną i mobilną, pracownię językową, przyrodniczą, trzy tablice multimedialne. Biblioteka szkolna z optymalnym księgozbiorem miała dostęp do internetu. Działały także świetlica i stołówka.

Grono pedagogiczne tworzyło 17 nauczycieli mających podwójne kwalifikacje.

Wśród mocnych stron placówki wymieniano duże zaangażowanie pedagogów w życie szkoły, środowiska lokalnego, w działania dydaktyczno-wychowawcze, realizację projektów edukacyjnych współfinansowanych ze środków UE oraz z innych źródeł mających na celu doskonalenie kompetencji zawodowych, a także zapewnienie nowoczesnego sprzętu i pomocy dydaktycznych. Szkoła w Buczynie była organizatorem dwóch cyklicznych konkursów powiatowych.

wych – ortograficznego i przyrodniczego, promowała ekologiczny i zdrowy styl życia, realizowała program wzbogacający wiedzę uczniów o historię i tradycje mieszkańców najbliższej okolicy.

Obok wielu osiągnięć dyrekcja i grono pedagogiczne wskazały pewne zjawiska stanowiące problemy w funkcjonowaniu szkoły. Były to niezadowolające wyniki sprawdzianu uczniów klasy VI oraz ograniczenie działalności pozalekcyjnej ze względu na konieczność dostosowania podejmowanych działań do wyznaczonych godzin dowozów szkolnych.

Zaplanujmy działania

Po wstępnych konsultacjach z dyrekcją oraz spotkaniach z radą pedagogiczną w obu szkołach, na których wspólnie wybierano ofertę ORE, nadszedł czas na dokonanie pogłębionej diagnozy potrzeb rozwojowych. Należało utworzyć zespoły zadaniowe jako wyrazicieli bardziej uszczegółowionych oczekiwań. W SP nr 3 w Polkowicach w skład grupy weszły osoby wyrażające taką chęć i/lub poproszone przez dyrektora. W trakcie warsztatów diagnostycznych przeprowadzanych przeze mnie w październiku 2013 r. współpracowałam ściśle z kilkorgiem nauczycieli oddziału przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej oraz różnych przedmiotów nauczania w klasach IV–VI. Sformułowaliśmy dokładniej uzasadnienie wyboru tematu oferty ORE. Zdaniem nauczycieli taki wybór mógł wpłynąć korzystnie na poziom wiedzy i kompetencji uczniów, którzy zostaną lepiej przygotowani do edukacji w gimnazjum. Dzieci będą świadome swojego sposobu uczenia się, lepiej opanują wiadomości i umiejętności przewidziane w podstawie programowej.

W Szkole Podstawowej w Buczynie wszyscy nauczyciele postanowili wejść w skład zespołu zadaniowego. Uznali, że obszar tematyczny oferty ORE nr 3³ będzie optymalny z uwagi m.in. na wnioski z ewaluacji zewnętrznej. Nauczyciele sądzili, że uczniowie osiągają sukcesy edukacyjne na miarę ich możliwości, jednak nie przyczynia się to do wzrostu efektów kształcenia w odniesieniu do zdobywania przez dzieci wiedzy i umiejętności. W szkole stosowane są urozmaicone metody i techniki nauczania, ale ich dobór nie zawsze jest adekwatny do wyznaczonych celów i potrzeb uczniów.

Na warsztatach diagnostycznych ustalone zostały także cele główne i szczegółowe procesu wspomagania, zakładane wskaźniki realizacji rocznego planu wspomagania (RPW) oraz zadania i terminy w ramach harmonogramu. Po burzy mózgów i wyselekcjonowaniu propozycji tematyki do realizacji na szkoleniach z ekspertem przekazałam ustalenia do biura projektu. Opracowałam również ostateczną wersję RPW dla obu placówek w wyniku kolejnych spotkań z zespołami zadaniowymi oraz pracy własnej jako SORE.

³ Por. *Techniki uczenia się i metody motywujące do nauki. Oferta doskonalenia ORE*, <https://www.doskonaleniowsieci.pl/ProgramWsparciaPodglad.aspx?id=49&backUrl=/PubliczneProgramyWsparcia.aspx> [online, dostęp dn. 08.08.2018].

W SP nr 3 w Polkowicach – zgodnie z założeniami projektu „Nowa jakość systemu doskonalenia nauczycieli w powiecie polkowickim” – zaplanowano cztery trzygodzinne warsztaty z ekspertem na następujące tematy:

- „Zróbmy dobry użytek z naszego mózgu – jak się uczyć, aby się nauczyć?”.
- „Jak nauczyć czytania ze zrozumieniem?”.
- „Jak skutecznie motywować innych do działania, jak ich zaktywizować” – dla nauczycieli 0–III.
- „Jak skutecznie motywować innych do działania, jak ich zaktywizować” – dla nauczycieli klas IV–VI.

Analogicznie w SP w Buczynie tematy czterech spotkań z ekspertem zostały sformułowane następująco:

- „Metody motywujące – moduł 1”.
- „Metody motywujące – moduł 2”.
- „Jak nauczyć dzieci technik uczenia się – moduł 1”.
- „Jak nauczyć dzieci technik uczenia się – moduł 2”.

Do dzieła – o nabywaniu umiejętności

Z różnych przyczyn szkolenia dla nauczycieli obu szkół zaczęły się dopiero w lutym 2014 roku. Ciekawostką było to, że biuro projektu pozyskało tego samego eksperta dla obu placówek. W szkole w Buczynie dwa spotkania odbyły się podczas ferii zimowych, a dwa kolejne w maju. Zajęcia przebiegały planowo i pomyślnie, uczestnicy oraz prowadzący wykazywali się aktywnością i kreatywnością.

W polkowickiej szkole warsztaty z ekspertem zostały przeprowadzone w marcu, kwietniu i maju. W czasie pierwszych dwóch spotkań nauczycielom wraz z ekspertem przyszło pracować w niezbyt dogodnych warunkach, gdyż liczba uczestników była znaczna (ponad 50 osób). Należało zastosować podział na grupy i metody aktywizujące, np. JIGSAW⁴ – sprzyjającą uczeniu się we współpracy i do wykorzystania na lekcjach. Każdy uczestnik miał opanować pojedynczy fragment materiału szkoleniowego i zreferować go innym osobom. Kolejne zajęcia realizowane w SP nr 3 w Polkowicach nie okazały się uciążliwe, ponieważ zaplanowane były w zespołach nauczycieli oddziału przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej oraz klas IV–VI.

Realizacja RPW w obu placówkach obejmowała ponadto konsultacje indywidualne i grupowe z SORE, poświęcone m.in. poniższej tematyce, ujednoliconej ze względu na założenia projektowe:

- Objaśnienie założeń projektu, realizacja zadań alternatywnych uwzględnionych w harmonogramie RPW.

⁴ Więcej o metodzie JIGSAW zob. np. www.cms.gwo.pl/files/download/24330 [online, dostęp dn. 10.08.2018].

- Omówienie zagadnień związanych z wdrażaniem nabytych umiejętności i wiedzy na szkoleniach.
- Opracowanie poradnika dla nauczycieli z wykorzystaniem materiałów dydaktycznych z warsztatów.

Kontynuowałam ścisłą współpracę z dyrekcją obu szkół. Na spotkaniach poruszana była tematyka związana przede wszystkim z wybranymi elementami RPW, zaangażowaniem się specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznych, programami i bieżącą organizacją szkoleń. Końcowe konsultacje dotyczyły określenia stopnia osiągnięcia zakładanych wskaźników z RPW, przedstawienia wniosków z ewaluacji przeprowadzonych szkoleń z ekspertem oraz ustalenia terminu spotkania z radą pedagogiczną w celu przedstawienia sprawozdania z realizacji RPW.

Efekty przedsięwzięć

Wytężona praca uczestników projektu z obu placówek przyniosła oczekiwane rezultaty, toteż mogłam przystąpić do działań sprawozdawczych. Efektami wdrażania w szkołach wiedzy wyniesionej z warsztatów z ekspertem były:

- w SP nr 3 w Polkowicach – zajęcia z uczniami i rodzicami obserwowane i korzystnie zaopiniowane przez dyrekcję – ze spostrzeżeniem, iż większość nauczycieli stosuje metody aktywizujące i motywujące oraz lekcje otwarte;
- w SP w Buczynie – zajęcia z uczniami i konsultacje indywidualne i/lub grupowe dla rodziców dotyczące technik uczenia się i motywowania dzieci, opracowanie mini-poradników dla nauczycieli z wykorzystaniem materiałów dydaktycznych z warsztatów, współpraca opiekunów z nauczycielami odbywającymi staż na stopień awansu zawodowego nauczyciela mianowanego w zakresie doskonalenia metod nauczania i motywowania uczniów, zajęcia otwarte i imprezy ogólnoszkolne prezentujące efekty pracy.

W sprawozdaniach z realizacji RPW mogłam uwzględnić m.in. niemało przykładów przedsięwzięć nauczycieli obrazujących ich zaangażowanie w pracę na rzecz wzrostu efektów kształcenia.

Czas na refleksje

Gdy współpracowałam z zaprezentowanymi w niniejszym artykule szkołami, spotykały mnie interesujące sytuacje interpersonalne. Po początkowo powściągliwych postawach nauczycieli wobec procesu wspomagania obserwowałam nierzadko prawdziwą aktywność w podejmowanych wspólnie działaniach. Według założeń projektu pilotażowego byłam zobowiązana uczestniczyć we wszystkich szkoleniach z ekspertem jako obserwator, więc również wynosiłam z nich wiedzę i umiejętności przydatne dla mojej pracy w szkole i ośrodku doskonalenia.

Jeśli wziąć pod uwagę działalność SORE, to proces wspomagania szkół zdecydowanie przynosił oczekiwane rezultaty. Należało tylko zmodyfikować przedsięwzięcia w następnym roku szkolnym, np. utworzyć osobne grupy uczestników projektu w dużych placówkach, aby zajęcia z ekspertem mogły się odbywać w warunkach sprzyjających skupieniu i kreatywności.